

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ, ДАМУЫ ЖӘНЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қапанова Айдана Қуанышқызы

kapanova-2021@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ экономика факультетінің 1 курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Досмағанбетов Н.С

Шағын және орта бизнесті дамыту - кез келген ел экономикасының негізі. Кәсіпкерлік қоғамның әлеуметтік жағдайын дамытып, сол арқылы экономиканы дамыта алады. Демек, кәсіпкерлік экономиканың қозғаушы күші деп айтуға болады. Шағын және орта кәсіпорындардың санын дамыған елдердегі ЖІӨ деңгейімен салыстыру, шағын кәсіпкерліктің экономикадағы маңызды рөлінің айқын дәлелі болып табылады [1]. БҰҰ мәліметтері бойынша әлем халқының жартысы шағын бизнеспен айналысады. Бұл ретте айтарлықтай үлес дамыған мемлекеттерге тиесілі екені түсінікті. 1-суретте шағын және орта бизнестің ел экономикасына тигізер жағымды әсерін көруге болады.

Сурет - 1. Шағын және орта бизнестің ел экономикасына әсері

Тәуелсіз Қазақстанның тарихында, бірінші кезекте, экономиканың нарықтық моделінің қалыптасуымен байланысты елдің экономикалық даму тарихы ерекше орын алады. Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық қатынастардың қайта құрылуы стратегиялық дамудың жаңа басымдықтарын айқындады, ол жоспарлы экономиканың нарықтық экономикаға ауысуымен тығыз байланысты болды. Нарықтық экономикадағы кәсіпкерлік-экономикалық өсу қарқынын, жалпы ұлттық өнімнің құрылымы мен сапасын айқындайтын жетекші сектор. Осының салдарынан, тәуелсіздік таңында шағын және орта кәсіпкерлік Қазақстан экономикасының маңызды секторы ретінде айқындалды. Шағын және орта бизнесті жан-жақты қолдау әрқашан мемлекеттік саясаттың басымдығы болды. Осының

арқасында, 1990 жылдары елдегі күрделі экономикалық жағдайға қарамастан, шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны үнемі өсіп отырды [2].

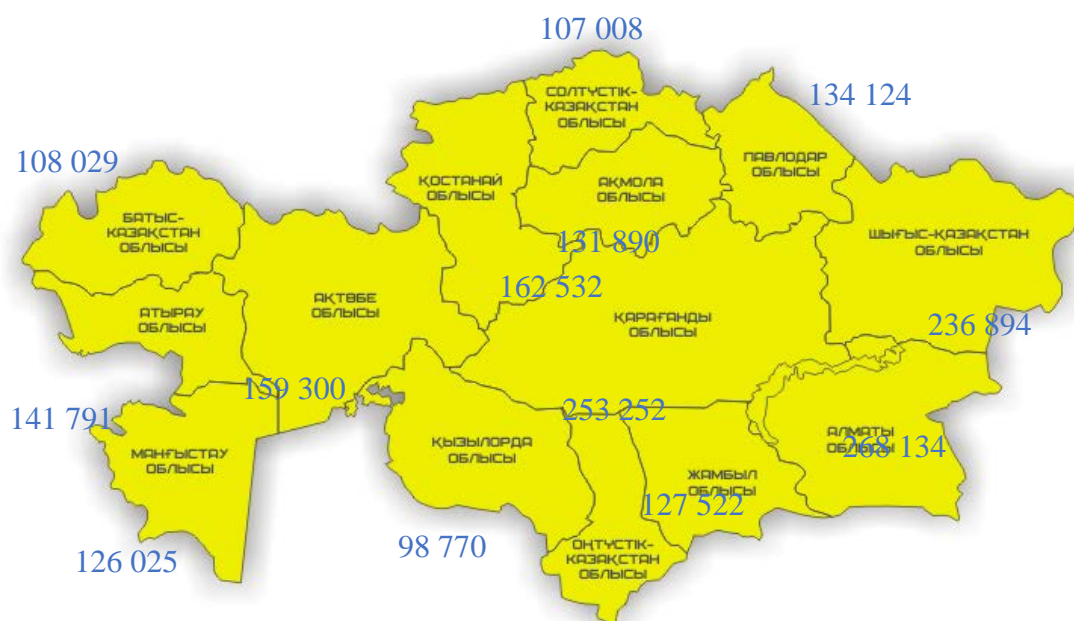
Сонымен қатар, Қазақстан Республикасында шағын және орта бизнесті қолдауға және дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар қабылданды.

Бағдарламаның мақсаты өңірлік кәсіпкерліктің орнықты және теңгерімді өсуін қамтамасыз ету, сондай-ақ бар жұмыс орындарын сақтау және жаңа тұрақты жұмыс орындарын құру болып табылады. Мәселен, 2010 жылдан бастап "Даму" қоры "Бизнестің жол картасы-2020" бағдарламасы шеңберінде жеке кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеріне кепілдік беруді іске қосты.

«Аграрлық несиелік корпорациясы» АҚ несиелік серіктестіктер желісі арқылы ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерін несиелендіру үшін құрылды.

«Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ заманауи және озық технологияларды пайдалана отырып, шикізат пен материалдарды тереңдете қайта өңдеуді жүргізетін кәсіпорындардың жарғылық капиталына инвестициялау жолымен қаржылық қолдауды жүзеге асырады.

Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, 2020 жылдың басында Қазақстанда 1,2 млн шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері тіркелді.

Сурет - 2. 2021 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша облыстар бөлінісінде жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілерінде жұмыспен қамтылғандар саны, адам

Шағын және орта кәсіпорындар өз қызметін әр түрлі салаларда, сонымен қоса бір немесе бірнеше қызмет түрлерін жүзеге асыруда. Алайда, Қазақстан Республикасының шағын және орта кәсіпорындар өз қызметінде үлкен қиындықтарға тап болатынын есте ұстаған жөн. Республика Үкіметі мен шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау департаменті қабылдаған шараларға қарамастан, экономиканың осы секторында жедел шешуді қажет ететін мәселелер әлі де көп. Сондай-ақ, басқа елдермен салыстырғанда елдегі шағын және орта бизнестің үлесі аз. Мәселен, дамыған елдерде 43% (Канада) 57% ға (Германия) ЖІӨ мөлшеріне дейін барса, Қазақстанда оның үлесі 3 есе дерлік төмен, нақты айтқанда 15% құрайды. Шағын және орта бизнестің секторында жұмыспен қамтылған халықтың жалпы үлесі елімізде дамыған елдермен салыстырғанда әлдеқайда төмен. 2-суретте Қазақстан бойынша шағын және орта бизнесте жұмыспен қамтылғандар санын көруге болады. Жалпы алғанда 3 472 606 адам жұмыспен қамтылған, оның ішінде 1 078 313 әйел адамдар.

Республикалық маңызы бар қалаларда Нұр-Сұлтан - 398 158 адам, Алматы – 634 460 адам, Шымкент – 167821 адам шағын және орта бизнесте жұмыспен қамтылған [3].

Сонымен қатар Қазақстандағы шағын және орта кәсіпкерліктің дамуын тежейтін негізгі мәселелерге мыналарды жатқызуға болады:

- несиелік және инвестициялық қамтамасыз ету мәселелері;
- халықтың төлем қабілеттілігінің төмен болуы, әсіресе ауылдық жерлерде
- материалдық-техникалық қамтамасыз ету және құқықтық қолдау проблемалары;
- кәсіпкерлікті ұйымдастыру мен дамытудағы проблемалар;
- кәсіпкерлікті қолдаудың өңірлік бағдарламаларының болмауы;
- шағын және орта кәсіпкерлікпен айналысатын адамдарда кәсіпкерлік мәдениетінің, арнайы білімнің болмауы.

Несие алуудағы қиындықтар - Қазақстандағы шағын және орта кәсіпкерліктің негізгі проблемаларының бірі. Несие алған кезде белгілі бір кепілдік беру қажет. Көп жағдайда шағын кәсіпорындарда өтімді қамтамасыз етудің жеткілікті мөлшері жоқ, ал банктер шығындар қаупін азайту үшін пайыздық мөлшерлемелерді арттырады немесе несие мерзімдерін қысқартады. Көптеген коммерциялық банктер үлкен тәуекел мен кепілдіктердің болмауына байланысты бастаушы кәсіпкерлерге несие бергісі келмейді.

Шағын кәсіпкерлікті қолдау - негізгі мәселелердің бірі. Шағын кәсіпкерлікті қолдаудың, оның субъектілерінің өндірістік-технологиялық, қаржылық, еңбек және ақпараттық ресурстарға қол жеткізуін қамтамасыз ететін көп деңгейлі кешенді жүйесін қалыптастыру. Ол үшін шағын кәсіпкерлікті, оның ішінде шағын кәсіпкерлікті қолдаудың ауданаралық қорларын құру қажет. Арнайы шағын кәсіпкерлерді қолдайтын бағдарламалар көбінесе, үлкен қалаларда жүзеге асырылады. Қазақстанда шағын және орта кәсіпкерлердің басым бөлігі Алматы, Нұр-Сұлтан және Шығыс Қазақстан облыстарында тіркелген. Сол себепті, шағын кәсіпкерлікті қолдау агенттіктерін, консультациялық пункттерді және т.б. өңіраралық аймақтарда ұйымдастыру.

Кәсіпкерлік мәдениеттің, білім деңгейі мен қалыптасу деңгейін арттыру үшін жағдай жасау. Кейбір елдерде бизнес - инкубаторлар деп аталатын кәсіпкерлікті дамыту мектептері бар, онда әртүрлі сарапшылар (экономистер, заңгерлер, психологтар) кеңес береді, кәсіпкерлікке үйретеді, бизнес-жоспарларды әзірлеуге, серіктестермен байланыс орнатуға және т.б. үйретеді. Қазақстанда осы сияқты бизнес өкілдерін қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды ойластыру қажет, бұл халықтың осы санатының өз кәсіпкерлік, сондай-ақ қаржылық сауаттылығының деңгейін арттыруға қызығушылық тудырады.

Осылайша, қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту үшін барлық жағдайлар жасалған, алайда осы уақытқа дейін халықтың көпшілігі арасында арнайы сауаттылықтың қажетті деңгейі жоқ, кәсіпкерлік саланы қолдаудың өңірлік саясаты қалыптастырылмаған, кәсіпкерлік саласын қаржыландыруға қолжетімділік, және кәсіпкерлік қызметті қолдау өңірлік саясаты т.б. мұның бәрі осы саладағы бірқатар проблемалардың себебі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Экономика малого бизнеса: учеб. пособие / Н.А.Брянская. – Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2015. – 146 с.
2. Майдырова А.Б., Рыспекова.М.О. Экономика малого и среднего предпринимательства. Учебное пособие. - Нур-Султан: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2019. - 251 с.
3. «Атамекен» ҚР ҰКП-ң ресми деректері. [Электрондық ресурс] – Қолжетімділік тәртібі: <https://atameken.kz/kk/atameken>